

SLAVIC LANGUAGES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-1>

TEMPORAL SEMANTICS OF KEYWORDS IN A SPREADING SENTENCE

ТЕМПОРАЛЬНА СЕМАНТИКА КЛЮЧОВИХ СЛІВ У ПОШИРЮВАЛЬНОМУ РЕЧЕННІ

Balazh Yu. I.

*Postgraduate Student
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Балаж Ю. І.

*аспірантка
Прикарпатський національний
університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

У сучасному мовознавстві поняття темпоральність є широко-вживаним. Абсолютно все, що існує навколо нас, відбувається в часі і вимірюється часом. І саме тому час знаходить масштабне застосування у мові. Зокрема, різноманітного виду темпоральна семантика виражається у ключових словах поширювального речення.

Так, В. Барчук вважає, що «лексико-семантичний часовий компонент лише опосередковано орієнтований на відображення онтологічного часу, оскільки постійно вжитий у структурі речення і спрямований на вираження темпоральних ознак дії. Це вводить лексичну семантику мовного знака у граматику, де він виконує роль темпорального індексу дії, предиката, який має власні темпоральні ознаки» [1, с. 3].

Дослідженням темпоральності займалися як українські, так і зарубіжні мовознавці, такі як: В. Кононенко, І. Вихованець, О. Воробець, В. Барчук, А. Загнітко, М. Жовтобрюх, А. Яновська, Р. Гжегорчикова, А. Вежбицька та ін.

Поняття темпоральності влучно розкриває енциклопедія «Українська мова», відповідно до якої «темпоральність – це семантична категорія, яка охоплює усі різновиди семантики часу. Людина розділяє час на окремі проміжки, пов'язуючи їх із поняттям тривалості й нетривалості, повільності й швидкості, початку й кінця, одночасності й різночасності, співвіднесеності з моментом мовлення тощо. У сучасній лінгвістиці темпоральність формується морфологічними, синтаксичними, лексичними і словотворчими засобами, які

систематизуються навколо граматичної категорії часу дієслів. І саме співвіднесеність дії чи стану з моментом мовлення є основою цієї категорії» [4, с. 628].

Як зазначає О. Воробець, «темпоральну семантику здатні репрезентувати такі одиниці, як прийменниково-субстантивні комплекси, прислівники й подібні елементи, залишаючи за вербальним компонентом базову роль у формуванні предикативного ядра речення» [2, с. 66].

Найчастіше, темпоральна семантика позначається словами, які допомагають встановити послідовність та тривалість дій, що є ключовим для правильного розуміння контексту та може виражатися різними частинами мови, наприклад:

– дієсловами: *Коли приходив учитель **почати** лекції, він ішов до садка; бажання спати було дужче за все інше* (В. Петров); *...Їхні пригоди закінчилися набагато швидше, ніж у Дон-Кіхота: вони все встигли **завершити** за один день* (П. Загребельний); *Бо тільки ліси і гори можуть довший час **тривати** під сніговими завалам* (М. Матіос);

– прислівниками: *Цікаво, а от якби хто сказав таке Асаті **раніше**, напередодні царського весілля, то чи стримало б це лиходія?* (М. Соколян); *Трохи **пізніше** радист підслухав розмову інших станцій про загибель грецького пароплава* (М. Трублаїні) тощо.

Важливе значення також мають компоненти, які позначають конкретний часовий момент дії: *І коли прийшла революція і все вже було дозволено людині, все таки ще в перші роки комнезам і голова сільради, взявши цівки, непомітно стежками виходили **на світанку** з села, щоб одговоритись у сусідньому селі* (В. Петров); *А зійшовши **вранці** на сіруватий перон, продовжив думку і тут-таки її завершив: «Львів»* (Ю. Андрухович).

Таким чином, темпоральна семантика у поширювальних реченнях складає дуже розгалужену систему, яка позначає одночасність та різночасність дій, конкретні проміжки часу, періодичність подій, а також часто є незамінним складником речення.

Література:

1. Барчук В. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис : монографія. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 416 с.
2. Воробець О. Д. Темпоральна предикація прийменниково-субстантивного комплексу. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Донецьк : ДонНУ, 2011. Вип. 22. С. 66–70.

3. Грибонос Т. М. Семантичні особливості складнопідрядних речень часової семантики. *Вісник Житомирського державного університету. Випуск 57. Філологічні науки*. Житомир, 2011. Вип. 57. С. 186–190.

4. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 3-тє вид., зі змінами і доп. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана. 2007. 856 с.

5. Корпус української мови. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx> (дата звернення: 25.11.2023).

6. Janowska A. Między przestrzenią a czasem: ewolucja temporalnych przyimków wtórnych w polszczyźnie. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*. Z. 71. 2015. S. 255-264.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-2>

OBJECT-SUBJECT FUNCTIONS OF THE EXTENDERS OF THE STRUCTURAL MODEL OF THE SENTENCE

ОБ'ЄКТНО-СУБ'ЄКТНІ ФУНКЦІЇ ПОШИРЮВАЧІВ СТРУКТУРНОЇ МОДЕЛІ РЕЧЕННЯ

Vorobets O. D.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the General and
Germanic Linguistics Department
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Воробець О. Д.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри загального
та германського мовознавства
Прикарпатський національний
університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

У лінгвістиці речення можна представити у вигляді структурної моделі, де функціонують елементи об'єкта та суб'єкта, що виконують відповідні функції, корелюючи взаємозумовленими інтенціями, що трансформуються у об'єктно-суб'єктні функції. Традиційно, об'єктні функції – це функції, які виконуються об'єктами в реченні, що зазвичай є тим, на кого або на що спрямована дія; він може вказувати на того, кому або на що щось робиться, кого або що діється. Суб'єктні функції – це функції, які виконуються суб'єктами в реченні, що зазвичай є основний діючий елемент в реченні, той, хто здійснює дію або хто здійснює дію в реченні [1, с. 13; 2, с. 257].